



Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի  
օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման  
ապահովում» ծրագիր

## ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ «Արարատի մարզի Այգավանի Գ. Ղուկասյանի  
անվան միջն. դպրոց» ՊՈԱԿ

Առարկա՝ Քիմիա

Թեմա՝ Համընդհանուր ներառականության  
ռազմավարությունը, առավելություններն ու  
բացթողումները

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Կարինե Ավետիսյան

Ուսուցիչ՝ Կարինե Սարգսյան

Երևան 2022

*ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ*

*ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....3*

*ԳԼՈՒԽ 1. Ուսումնառության համընդհանուր ձևավորում.....4*

*1.1 Համընդհանուր ձևավորումը և կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքը.....6*

*ԳԼՈՒԽ 2. Համընդհանուր ձևավորումը և ներառումը.....8*

*2.1 ԱՈՒՊ-ները և համընդհանուր ձևավորումը.....9*

*ԳԼՈՒԽ 3. Ուսումնական ռազմավարություններ ներառական դասարանների համար.....11*

*3.1 Տարբերակված ուսուցման կարևորությունը կրթական բազմազան կարիքներ ունեցող աշակերտների համար.....12*

*ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ.....14*

*ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....16*

## **ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ**

Ներառական կրթությունը սովորողների համար կրթություն ստանալու հիմնական ռազմավարությունն է, որի նպատակն է ձևափոխել կրթական ծրագրերը և վերացնել խոչընդոտները՝ հաշվի առնելով սովորողների անհատական կարիքներն ու պահանջները:

**Պատմական ակնարկ:** Հայ ժողովուրդը պատմության մեջ հայտնի է խոցելի խմբերի հանդեպ իր ունեցած մարդասիրական մոտեցումներով: Հնում եկեղեցին իր վրա է վերցրել հաշմանդամներին և կարիքավորներին կրթելու, հոգ տանելու և ներառելու մեծ գործը: Սակայն խորհրդային տարիներին պատկերը փոխվեց. բացվեցին հասուկ հաստատություններ, և մարդիկ առանձնացվեցին հասարակությունից: Ընտանիքները տարիներով թաքցնում էին նման երեխաների գոյությունը՝ համարելով այն ամոթալի դժբախտություն: Բարեբախտաբար, այժմ պատկերը բավականին այլ է, և զգալի են դրական տեղաշարժերը հասարակության ընկալման և վերաբերմունքի մեջ: Անշուշտ, ոլորտում նշանակալի բարեփոխումներ են կատարվել՝ շնորհիվ մի շարք հասարակական, այդ թվում միջազգային կազմակերպությունների (ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամ, Առաքելություն Արևմուտք, Հույսի կամուրջ), ինչպես նաև գործին նվիրյալ անհատների և ծնողների, ովքեր պայքարել են իրենց երեխաների կրթության իրավունքի և կյանքի որակի բարելավման համար: Հայաստանի կառավարությունը ևս դրական քայլեր է ձեռնարկել երեխաների կրթության իրավունքն իրացնելու նպատակով, այս փաստն է վկայում ՀՀ Ազգային ժողովի 2014 թվականի դեկտեմբերի 1-ին ընդունված «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքը (ՀՕ-200-Ն), որով նախատեսվում է հանրակրթության համակարգում անցում կատարել համընդհանուր ներառական կրթության: Համաձայն օրենքի՝ մինչև 2025 թվականի օգոստոսի 1-ը հանրապետությունում կներդրվի համընդհանուր ներառական կրթության համակարգ:

**Հետազոտության նպատակը և խնդիրները:** Հետազոտության նպատակն է գնահատել ՀՀ-ում ներառական կրթության իրականացման առկա վիճակը՝ վերհանելով ձեռքբերումները և խնդիրները, որոնք հիմք կհանդիսանան համակարգի հետագա բարեփոխումների ընթացքում որոշումների կայացման համար:

## ***ԳԼՈՒԽ 1. Ուսումնասրության համընդհանուր ձևավորում***

<<Համընդհանուր ձևավորում>> հասկացությունն առաջին անգամ օգտագործել է Ռոն Մեյսը՝ նկարագրելու համար բոլորի՝ այդ թվում հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար հասանելի շինություններ կառուցելու գաղափարախոսությունը: Մեյսը անվասայլակով էր տեղաշարժվում և անվերջ խնդրում էր, որ շենքերում ապահովվի ֆիզիկական մատչելիությունը: Ի վերջո, նա առաջարկեց շենքերը նախագծելիս հաշվի առնել մատչելիության հանգամանքը՝ խնայելով ժամանակ, գումար և բարելավելով բոլորի կյանքը:

Լայն իմաստով, ճարտարապետական համընդհանուր ձևավորման նպատակն է ապահովել անխտիր բոլոր շինությունների մատչելիությունը անխտիր բոլորի համար: Սակայն համընդհանուր ձևավորման բազմաթիվ օրինակներ կարելի է գտնել ճարտարապետությունից զատ այլ բնագավառներում: Կան համընդհանուր ձևավորման բազմաթիվ այլ օրինակներ.

- Ճամփեզրերի կտրվածքները, որոնք ստեղծվել են սայլակով տեղաշարժվողների համար, բայց անհրաժեշտ են անվասայլակներ օգտագործողներին, մանկասայլակով երեխայի հետ զբոսնող ծնողներին, հեծանվորդներին և այլոց:
- Աուդիոգրքերը, որոնք ստեղծվել են տեսողության խանգարումներ ունեցող անձանց համար, բայց լայնորեն կիրառվում են նաև տեղեկությունը լսողությամբ ընկալել նախընտրող, կարդալու ժամանակ չունեցող անձանց կողմից:
- Չայնային ազդանշանով վերելակները, որոնք տեսողության խանգարում ունեցող անձանց նախագգուշացնում են վերելակի ժամանելու մասին, բայց օգտակար են նաև հեռախոսի մեջ խորասուզվածների համար:

Հայաստանում շատ շենքեր պատմական նշանակություն ունեն, ուստի համընդհանուր ձևավորումը այստեղ լուրջ մարտահրավեր է: Շատ դեպքերում ֆիզիկական մատչելիությունը բարելավելու համար շենքերն արդիական տեխնոլոգիաներով ձևափոխվում են: Ստացված արդյունքները միշտ չէ, որ գոհացուցիչ են: Մատչելիությանը

միտված որոշ մոտեցումներ (օրինակ՝ թեքահարթակների ստեղծումը, բազրիքների տեղադրումը և այլն) երբեմն արդյունավետ են, կան նաև ոչ արդյունավետ լուծումներ: Հայաստանում ժամանակակից շենքերի նախագծման ժամանակ համընդհանուր ձևավորման սկզբունքներին հետևելը նոր ձևավորվող մոտեցում է:



## ***1.1 Համընդհանուր ձևավորումը և կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքը***

Ներառման գործում ուսումնառության համընդհանուր ձևավորման կարևոր ներդրումներից մեկը մանկավարժի ուշադրության կենտրոնացումն է սովորողների բազմազանության վրա: Հայաստանում մասնագետների կողմից քայլեր են արվում հաշմանդամության ընկալումը վերաիմաստավորելու համար: Մանկական գրականության միջոցով մարդկանց տարբերությունների ներկայացման (Ավագյան, Բաղդասարյան և Սարգսյան, 2016) և ուսուցիչների վերապատրաստումների նկատմամբ նոր մոտեցումների մշակման արդյունքում խորանում են մարդկային բազմազանության մասին պատկերացումներն ու տարբերությունների ընդունումը: Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքը գնահատելիս սովորողի խնդիրները մատնանշելու փոխարեն առանձնացվում ու երևան են բերվում նրա ռեսուրսները և ներուժը:

Այսօր Հայաստանում գնալով ավելի է տարածվում բազմազանության նկատմամբ հանդուրժողականությունը, և այն փաստի ընդունումը, որ մարդիկ տարբեր կերպ են ընկալում ու իմաստավորում տեղեկատվությունը, ճանաչում պատկերները, նրանց մոտ նյութի նկատմամբ հետաքրքրություն առաջանում է դասավանդման որոշակի մոտեցման կիրառման դեպքում (Vygotsky, 1962): Ուսումնառության համընդհանուր ձևավորումը ուշադրություն է դարձնում այն իրողությանը, որ ցանկացած դպրոցում սովորում են կրթության ամենատարբեր պայմանների կարիքներ ունեցող բազմազան աշակերտներ: Ուսումնառության համընդհանուր ձևավորումը հրաժարվում է այն տեսակետից, որ սովորողները լինում են <<նորմալ>> և <<ոչ նորմալ>>, կամ սովորական և կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող (Rose & Meyer, 2005):

Ուսումնառության համընդհանուր ձևավորման սկզբունքները խարսխված են ուսուցման երեք տեսակների վրա՝ ճանաչողական, ռազմավարական և հուզական: Ճանաչողական ուսուցումը վերաբերում է սովորողի՝ հասկացություններ ճանաչելու և մտապահելու կարողությանը: Մրան սովորաբար նպաստում է ուսուցչի աշխատանքը կամ տեքստի ընթերցումը: Ռազմավարական ուսումնառությունը վերաբերում է որոշակի

բովանդակությանը, հասկացություններին արձագանքելու սովորողի կարողությանը կամ հմտություններին: Ռազմավարական ուսումնառության համար սովորողը պետք է ծանոթանա (ճանաչի) և կարողանա արձագանքել հասկացությանը: Ուսուցման այս տեսակը հաճախ անցկացվում է գրավոր առաջադրանքների կամ դասարանում բանավոր պատասխանելու միջոցով: Հուզական յուրացումը վերաբերում է նյութը յուրացնելու սովորողի մոտիվացիային: Առանց մոտիվացիայի սովորողների կողմից յուրացումը ավելի մակերեսային է (Clampa, 2014; Malone & Lepper, 1987; Mega, Ronconi & DeBeni, 2014):



## ***ԳԼՈՒԽ 2. Համընդհանուր ձևավորումը և ներառումը***

Դասարանում համընդհանուր ձևավորման օգտագործումը միտված է ներառական գործընթացի բարելավմանը: Համընդհանուր ձևավորումն ուղղված է սովորողներին՝ որպես «սովորական» ու «առանձնահատուկ» երեխաների տարբերակումը վերացնելուն, ելնելով նրանից, որ յուրաքանչյուր անհատ տարբեր կերպ է սովորում և որ բազմազան մոտեցումների կիրառումը կօգնի բոլոր սովորողներին: Միաժամանակ, համընդհանուր ձևավորումը ավելի խոր իմաստ ունի, քան պարզապես «լավ դասավանդումը»: Ըստ Էդիբերնի (2010), համընդհանուր ձևավորումը ուսուցիչների կողմից բազմազանության արժևորման փիլիսոփայական դիրքորոշման և, միաժամանակ, անընդմեջ սովորելու և կատարելագործվելու անհրաժեշտության ընդունումն է: Հեշտ չէ ունենալ համընդհանուր ձևավորման սկզբունքներին համապատասխանող դասարան: Սակայն, երբ ուսուցիչները հիմնավորապես ընդունում են դասարաններում տարբեր ունակությունների տեր սովորողների ներկայությունը և դասապրոցեսը կազմակերպում են այնպես, որպեսզի ներգրավեն բոլոր սովորողներին, Ուսումնառության համընդհանուր ձևավորումը կատարելագործվում է: Գոյություն ունեն դասավանդման ամենատարբեր մոտեցումներ, որոնք ուսուցիչների կողմից կարող են օգտագործվել դասարանում համընդհանուր ձևավորման խթանման համար: Այս մոտեցումներից մի քանիսը նկարագրված են ստորև: Ուսումնական տարվա ընթացքում, իրենց սովորողներին ճանաչելով ու օգտվելով աշակերտներին նկարագրող տեղեկատվական աղբյուրներից, ուսուցիչները կարող են դասավանդումը հարմարեցնել իրենց սովորողների կարիքներին: Միննույն ժամանակ համընդհանուր ձևավորման գաղափարական հիմքը համահունչ է Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների կոնվենցիայի (Միավորված ազգեր, 2006) առավել լայն փիլիսոփայությանը: Կոնվենցիան առաջադրում է հաշմանդամություն ունեցող անձանց օժանդակության ավելի լայն մոտեցում ներառական կրթության միջոցով, որը մանկավարժներից պահանջում է ապահովելու մատչելիություն բոլորի համար:



## ***2.1 ԱՌԻՊ-ները և համընդհանուր ձևավորումը***

Հայաստանում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող սովորողները ունեն անհատական ուսումնական պլաններ: Անհատական ուսումնական պլաններն ունեն երեք հիմնական նպատակ՝ հասանելիություն, մասնակցություն և առաջընթաց: Այս եզրույթներից յուրաքանչյուրը նկարագրված է ստորև՝ Համընդհանուր ձևավորման համատեքստում:

### ***Հասանելիություն***

Պատմականորեն, հաշմանդամություն ունեցող սովորողները հաճախել են հատուկ դպրոցներ, որպեսզի ստանան նաև թերապևտիկ ծառայություններ: Հաշմանդամություն ունեցող սովորողները կրթություն են ստացել առանձնացված հաստատություններում՝ հանրակրթական դպրոցներից ու հասարակությունից անջատ: Պարտավորվելով իրականացնել ներառական կրթություն, Հայաստանը փոխեց մոտեցումը և ծառայությունների վրա հիմնված մոդելից անցում կատարեց իրավունքահենք մոդելի: Սա նշանակում է, որ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներին շարունակվում են մատուցվել ծառայություններ, բայց ավելի մեծ դեր է հատկացվում երեխաների՝ իրենց համայնքում տեղակայված դպրոցներում հավասար հիմունքներով կրթություն ստանալու իրավունքին: Այս իրավունքն ամրագրված է ԱՌԻՊ-ի առաջին հիմնական նպատակի՝ հասանելիության մեջ: Երբ հաշմանդամություն ունեցող սովորողները հատուկ դպրոցներից տեղափոխվում են հանրակրթական դպրոցներ, ուսուցիչները պատասխանատվություն են ստանձնում դասավանդվող նյութի հասանելիությունն ապահովելու համար:

### ***Մասնակցություն***

Հասանելիության հետ մեկտեղ բոլոր սովորողները իրավունք ունեն ակտիվ մասնակցություն ցուցաբերելու դասերին: Այդպիսի ակտիվ մասնակցության համար ուսուցիչները դասը պետք է պլանավորեն հատուկ ձևով՝ օգտվելով համընդհանուր ձևավորման սկզբունքներից: Օրինակ՝ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք

ունեցող աշակերտը կարող է ունենալ խոսքի խանգարում, հետևաբար համադասարանցու հետ երկխոսություն պահանջող աշխատանքի տարբերակը կարող է դժվար լինել: Համընդհանուր ձևավորման սկզբունքներին համապատասխան կազմակերպված դասապրոցեսում համադասարանցու հետ հանձնարարության կատարումը կարող է լինել մասնակցություն ապահովելու ձևերից, բայց ուսուցիչը կարող է նաև կիրառել այլ ռազմավարություններ, օրինակ՝ տեղեկատվություն հաղորդելու համար օգտագործել նկարներ, բոլոր սովորողներին իրար հետ հաղորդակցվելու համար սովորեցնել օգտվել տեխնոլոգիական միջոցներից կամ հարցերին պատասխանելու համար աշակերտներին սովորեցնել ժեստեր:

### *Առաջընթաց*

Ներառումն ավելի խորը իմաստ ունի, քան հանրակրթական դպրոցում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող սովորողների ներկայության խրախուսումը: Մանկավարժները պետք է լինեն գործվալից և մեծ ակնկալիքներ ունենան բոլոր սովորողներից: Դպրոցները պետք է ակնկալեն առաջընթաց բոլոր սովորողներից: Ներառական և հատուկ կրթության մոդելները տարբերվում են սովորողի գնահատման ձևով: Եթե հատուկ կրթության մոդելի դեպքում սովորողն առաջընթաց չի ցուցաբերում, ենթադրվում է, որ դա նրա ունեցած առանձնահատկության հետևանք է: Ներառական միջավայրում նման դեպքում ուսուցիչները և վարչական աշխատողները վերանայում են համակարգը, դպրոցի և դասարանի պայմանները՝ սովորողների ուսումնառության խոչընդոտները վեր հանելու համար: Վերանայումից հետո կազմվում է սովորողի առաջընթացին օժանդակելու գործողությունների պլան: Այդ պլանը կարող է ներառել հավելյալ աջակցություն:

Համընդհանուր ձևավորումը, ինչպես անունը հուշում է, ուսուցման նպաստավոր միջավայր ստեղծելն է բոլոր սովորողների համար: Այն կոչված է բարելավելու ներառականությունը՝ ուսուցչի վրա դնելով դասավանդման և ուսումնական գործընթացի կազմակերպման պարտականությունները: Այս մոտեցումն արմատապես տարբերվում է այլ մոտեցումներից, որոնք սովորողների ձախողումները դպրոցում պայմանավորում են նրանց խնդիրներով:

### ***ԳԼՈՒԽ 3. Ուսումնական ռազմավարություններ ներառական դասարանների համար***

Չնայած բազմաթիվ օրենսդրական կարգավորումներին՝ ինչպես նկարագրված է գրքի ներածության մեջ, Հայաստանում ներառական կրթության գործընթացը հասարակական, դպրոցական և դասարանային մակարդակներում դեռևս հանդիպում է խոչընդոտների: Արդյունքում, երեխաները երբեմն չեն ունենում գործընթացին լիարժեք մասնակցելու և կրթության մեջ հաջողությամբ ներառված լինելու զգացողություն: 2003թ.-ին Հայաստանում իրականացվող կրթական բարեփոխումներն ուղղված էին նոր մոտեցումների մշակմանը և որակյալ կրթության խթանմանը, հատկապես դասարանում ուսումնական միջավայրի փոփոխման և աշակերտակենտրոն մոտեցումների, մասնավորապես՝ համագործակցային ուսումնառության վրա ուշադրություն դարձնելու միջոցով (Duda & Clifford-Amos, 2011): Ներառական միջավայրում այսօր առանցքային հարցերից մեկը ուսուցիչների կողմից զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող երեխաներին դասավանդելու պատրաստվածության պակասն է: Ըստ որոշ ուսումնասիրությունների արդյունքների ուսուցիչների 90%-ը չի տիրապետում զարգացման առանձնահատկություններ ունեցող երեխաներին կրթության գործընթացում արդյունավետ ներառելու մեթոդներին: Այս խնդիրը հաճախ հանգեցնում է աշակերտների անլիարժեք ներառմանը, երբեմն էլ կրթական գործընթացից դուրս մնալուն: Հայաստանում դասավանդման գործընթացում դեռևս պահպանվում են խորհրդային շրջանին բնորոշ մոտեցումներ և կարծրատիպեր՝ մասնավորապես՝ ուսուցչակենտրոն ուսուցումը: Տեխնոլոգիաների պակասի պատճառով Հայաստանի դպրոցներում մինչ օրս նորարարական մոտեցումների սակավություն է նկատվում: Ավելին, եթե նորավարտ ուսուցիչները բուհում մասնակցել են ներառական կրթության վերաբերյալ որոշ դասընթացների, ապա նրանք, ովքեր արդեն աշխատում են դպրոցներում, քիչ գիտելիքներ կամ հմտություններ ունեն կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող աշակերտների հետ աշխատելու գործում: Ուսուցիչները դասավանդման նոր մեթոդների և մոտեցումների տիրապետելու կարիք ունեն:

### ***3.1 Տարբերակված ուսուցման կարևորությունը կրթական բազմազան կարիքներ ունեցող աշակերտների համար***

Ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցներում տարբերակված ուսուցման կիրառումը կարևոր մոտեցում է. այն նպաստում է բոլոր աշակերտների կրթական կարիքները հաշվի առնելուն: Տարբերակված ուսուցման իրագործումը չի պահանջում թանկարժեք տեխնոլոգիաների կիրառում. այն կարող է իրականացվել նաև դասավանդման պարզ տեխնոլոգիաների միջոցով: Մանկավարժների մեծ մասը կարևորում է ուսուցման գործընթացի հարմարեցումը աշակերտների տարբեր կարիքներին, սակայն գործնականում քչերն են իրականացնում տարբերակված ուսուցում: Այս փաստը կարող է պայմանավորված լինել մի շարք հանգամանքներով. դասավանդման որոշ ոճերի ավանդական կիրառումը, անհրաժեշտ պատրաստվածություն չունենալը, աշակերտների անհաջողությունները նրանց կրթական կարիքներին ու ոչ թե անարդյունավետ դասավանդմանը վերագրելը և այլն: Տարբերակված ուսուցման հիմնական խնդիրը յուրաքանչյուր աշակերտի սովորելու կարողության բարելավումն է (Tomlinson, 2004, 2005): Ուսուցման տարբերակումը սոսկ դասավանդման ռազմավարություն չէ, այլ դասավանդելու և սովորելու նկատմամբ յուրատեսակ մանկավարժական մոտեցում: Տարբերակված ուսուցումը, նույն նյութի դասավանդումն է տարբեր մոտեցումներով և ուսուցչի կողմից դասերի անցկացումն է՝ ելնելով յուրաքանչյուր աշակերտի կարողությունից: Ըստ Moon-ի (2005) յուրաքանչյուր աշակերտի կրթական կարիքներին իրոք համապատասխանող ուսուցում կազմակերպելու դեպքում ուսուցիչը դառնում է ներքոնշյալ բոլոր փուլերում որոշում կայացնող.

- ա) ուսուցման պլանավորում (նախնական գնահատում),
- բ) ուսուցման ուղղորդում (ընթացիկ կամ ձևավորող գնահատում),
- գ) գնահատող ուսուցում (ամփոփիչ գնահատում):

Գնահատումը և տարբերակված ուսուցումը փոխկապակցված են. ձևավորող և ամփոփիչ գնահատումների միջոցով հնարավոր է լինում պարզել, թե որքանով է դասավանդված նյութը յուրացվել տարբեր աշակերտների կողմից: Ոչ բոլոր աշակերտներն են սովորում նույն արագությամբ և նույն ձևով: Ավանդաբար աշակերտների սովորելու միջև եղած

տարբերությունները կարողություններին, ռասայական, սեռային, լեզվական ու սոցիալտնտեսական առանձնահատկություններին վերագրելը պարզապես օգտագործվել է նրանց՝ տարբեր հաստատություններում, հատուկ դպրոցներում կամ դասարաններում առանձնացնելու համար: Այս մոտեցումը որոշակի աշակերտների հանդեպ հանգեցրել է խտրական վերաբերմունքի՝ խոչընդոտելով նրանց՝ հասակակիցների միջավայրում կրթություն ստանալու իրավունքի իրացմանը (Gevorgianiene & Sumskiene, 2017; Noltemeyer, Mujic & McLoughlin, 2012): Տարբերակված ուսուցումը ենթադրում է ուսուցման և դասավանդվող նյութերի հարմարեցում աշակերտների կրթական կարիքներին և նրանց հնարավորություն է տալիս սովորելու իրենց համար ընդունելի եղանակով: Տարբերակված ուսուցումն այլևս դասավանդման տարբերակ չէ, այլ՝ անհրաժեշտություն: Սովորողների բազմազանությունը հաշվի առնելով՝ դասարաններում կարելի է կիրառել դասավանդման տարբեր մոտեցումներ: Այս մոտեցումները ապահովում են բազմազան ձևերով դասավանդում և կարող են կիրառվել տարբեր առարկաների դասաժամերին, տարբեր դասարաններում: Դրանք ոչ միայն ուսումնական առարկաների վերջնարդյունքներն են բարելավում, այլև սովորելը դարձնում են ավելի հետաքրքիր՝ ապահովելով գործընթացի մեջ աշակերտի ներգրավվածությունը: Այս մոտեցումները հաջողությամբ կարող են կիրառվել նաև հատուկ մանկավարժների, հոգեբանների, լոգոպեդների կողմից, անհատական աշխատանքի ժամանակ: Դրանք արդյունավետ են կրթության առանձնահատուկ պայմանների բազմազան կարիքներ ունեցող երեխաների հետ աշխատանքում: Զգայական, ինչպես նաև բարդ և բազմակի խանգարումներ ունեցող երեխաների հետ աշխատելիս կարող է լրացուցիչ հարմարեցումների ու փոփոխությունների կարիք լինել: Ստորև առավել մանրակրկիտ կներկայացվեն հետևյալ մոտեցումները.

1. դասընկերոջ աջակցությամբ իրականացվող ուսումնական առարկաներ,
2. համագործակցային ուսումնական առարկաներ,
3. անմիջական դասավանդում:

## **ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ**

- Ներառական կրթությունը ենթադրում է, որ աշակերտներն իրենց ողջ բազմազանությամբ ու յուրատեսակությամբ սովորում են կողք-կողքի, նույն դպրոցում և դասարանում: Հաջող ներառման իրականացման համար անհրաժեշտ է, որ ուսուցիչները ներգրավված լինեն մասնագիտական զարգացման գործընթացում և կիրառեն դասավանդման արդյունավետ մոտեցումներ: Առանց յուրահատուկ մոտեցումների ու դասավանդման բազմազան մեթոդների իմացության ուսուցիչները չեն կարող կյանքի կոչել որակյալ կրթությունը բազմազան կրթական կարիքներ ունեցող աշակերտների հետ:
- Տարբերակված ուսուցման նախապատրաստվելու համար անհրաժեշտ է ավելի երկար ժամանակ, սակայն արդյունքում աշակերտները ներգրավվում են ուսման մեջ, կրթական վերջնարդյունքները բարելավվում են:
- Համընդհանուր ձևավորմամբ նախատեսվում է դասի պլանի կազմում յուրաքանչյուր սովորողի համար, ինչը պահանջում է հոգատարություն և հասանելիության ապահովում բոլորի համար:
- Համընդհանուր ձևավորմամբ կազմակերպված դասարանների համար բարձր տեխնոլոգիաներ ունենալը պարտադիր չէ: Ուսուցիչները կարող են օգտվել ձեռքի տակ եղած նյութերից: Համընդհանուր ներառումը կարող է վերաբերվել նաև գնահատմանը: Այս դեպքում հայեցակարգը (այն, ինչը ենթարկվում է գնահատման) պետք է մնա որպես հաստատուն արժեք, իսկ գործընթացը (ինչպես են աշակերտները արտահայտում իրենց գիտելիքը) կարող է բազմազան լինել:

### **Այստեղ հարկ է նշել հետևյալ նկատառումները և ներառական կրթության մեջ տեղ գտած հետևյալ խնդիրները՝**

Միանշանակ համամիտ են այն կարծիքին, որ ինչքան էլ ներառական կրթությունը հիանալի գաղափարախոսություն է որը, բացառում է խտրականություն սովորողների նկատմամբ և փորձում է ապահովել հավասար վերաբերմունք, այնուամենայնիվ այն մեզ

մոտ ուղեկցվում է մի շարք բացթողումներով, որոնք ավելի են դժվարացնում ներառական կրթություն ապահովելու ընթացքը: Այն ներկայումս հանրապետությունում առկա է միայն տեսականորեն և լիարժեք չի համապատասխանում ներառական կրթության պահանջներին:

- Շենքային պայմաններ ( թեքահարթակների բացակայություն և ոչ բավարար միջավայր)
- Աշակերտների քանակը (30 և ավել սովորողներ ունեցող դասարաններ)
- Ուղեկցող մասնագետների բացակայությունը

***Թերությունները կամ խոչընդոտներն են.***

- Տարբեր ուղորտներում մանկավարժների կողմից պատրաստվածության բացակայությունը, որպեսզի նրանք օգնեն բոլորին սովորելու և այն ավելի անհատականացնել:
- Կրթելու, մոտիվացնելու, բովանդակության ներկայացման, գիտելիքների փոխանակման տարբեր եղանակները, մանկավարժական դինամիկան իրենք:

***Որո՞նք են կրթական ներառման առավելությունները:***

- Հասակակիցների ազդեցությունը. Կրթական ներառումը խթանում է բոլոր երեխաների միջև փոխհարաբերությունները:
- Սոցիալականացում. Ներառական մեթոդաբանությունը հեշտացնում է շփումը բոլոր տեսակի անհատների հետ:
- Ինքնագնահատականը.
- Նախապատրաստում մեծահասակների կյանքին.



## ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Անափիոսյան Ա., Հայրապետյան Գ. և Հովսեփյան Ս. (2014) Հայաստանի ներառական կրթության մոտեցումը միջազգային չափորոշիչների և գործելակերպերի, Երևան
2. Բաթոյան Զ. Ներառական հանդիսմաների կազմակերպման ուղեցույց:  
[http://www.un.am/up/library/Inclusive\\_Meetings\\_Guidelines\\_Arm.pdf](http://www.un.am/up/library/Inclusive_Meetings_Guidelines_Arm.pdf)
3. Ներառական կրթությունը գործնականում: Ուսումնամեթոդական ձեռնարկ:/ Ս. Պետրոսյան, -Երևան, Աստղիկ 2018
4. Ավագյան Ա., Գրիգորյան Ա., Թադևոսյան Է. և այլք, Լոգոպեդիան գործնականում,- Ուսումնամեթոդական ձեռնարկ, Երևան 2017:
5. Ազարյան Ռ. Ն., Ավագյան Ա. Վ. (խմբագրություն) - Հատուկ մանկավարժություն (դասագիրք մանկավարժական բուհերի ուսանողների համար): Եր., «Զանգակ», 2016, 432 էջ:
6. Թադևոսյան Ս. Անհատական ուսուցման պլանի մշակման,- մեթոդական ուղեցույց-ձեռնարկ, Երևան, 2016
7. Ներառական կրթության ռազմավարություններ. Դասագիրք: © 2019 Մինեսոթայի համալսարանի խմբագիրների կազմ
8. Выготский Л. С., Проблема умственной отсталости. – В кн., Избранные психологические исследования. - М., 1998.
9. [www.aniedu.am](http://www.aniedu.am)
10. [www.hmk.am](http://www.hmk.am)